

Kiswahili kama Nyenzo ya Umoja na Mshikamano Nchini Kenya Ikilinganishwa na Nchini China

*Miriam Osore
Chuo Kikuu cha Kenyatta
kenyanimo@yahoo.com*

Ikisiri

Mtaalamu mashuhuri wa Kiswahili, Shaaban Robert, anatumkumbusha katika shairi lake kwamba “Titi la mama ni tamu hata la mbwa likiwa”. Shairi hili mashuhuri linasisitiza hali ya kujivunia lugha yetu ya Kiswahili jinsi ambavyo mtoto mchanga anavyothamini titi la mama yake hata kama ni mtoto wa mbwa. Baada ya miaka zaidi ya 55, tangu uhuru tamko hili muhimu halijazingatiwa wala kuthaminiwa kwa dhati inavyohitajika. Maoni yetu ni kwamba Wachina wameweza kupata utaifa, uzalendo, utambulisho na maendeleo makubwa kwa kuyapa masuala ya lugha ya taifa kipaumbele. Makala haya yanachanganua suala la lugha nchini Kenya, kwa kulinganishwa na mfano wa sera ya lugha ya Uchina. Nchini Kenya Kiswahili kinazungumzwa kama lugha ya taifa na kimeenea kote nchini. Pia, Katiba ya Kenya ya 2010 ilikiteua kama lugha mojawapo rasmi nchini. Hata hivyo, hatujapiga hatua katika kuendeleza utaifa, uzalendo na utambulisho kupitia Kiswahili na kwamba kwa miaka mingi tumejaribu kuchukua hatua kadhaa za kuimarisha Kiswahili ambazo si thabiti. Kama Kichina, Kiswahili kina uwezo wa kuleta uzalendo, utaifa na utambulisho nchini Kenya. Kiswahili kina nafasi ya kukomesha ukabila na kuleta maendeleo makubwa nchini. Kwa hivyo, katika makala haya yanajaribu kuchanganua masuala ya kimsingi ya utambulisho, utamaduni na jitihada za kujipenyeza kwenye ulingo wa kimataifa na utandawazi. Historia ya sera ya lugha ya Uchina inatolewa kwa malengo ya kubainisha hatua zinazoweza kuchukuliwa na serikali ili kuimarisha utaifa, utambulisho na utangamano nchini Kenya.

1.0 Utangulizi

Katika miaka ya hivi karibuni Wakenya wamepata msukumo na mwanga kuhusu masuala ya lugha na matumizi ya lugha nchini. Ni kutokana na msukumo huo ndipo Kiswahili kikatambuliwa kama mojawapo ya lugha rasmi nchini pamoja na Kiingereza. Katiba ya Kenya iliyoidhinishwa mwaka wa 2010 inatambua Kiswahili kama lugha ya taifa nchini na pia mojawapo ya lugha rasmi (Tazama Sura ya 2 kipengele cha 7(2)). Hapo awali Kiingereza kilitumiwa kama lugha rasmi na lugha ya kutumia katika sekta ya elimu ambapo Kiswahili kilitumiwa kama lugha ya taifa

pekee. Kabla ya katiba hiyo mpya kupitishwa, ingawa Kiswahili kilikuwa lugha ya taifa, hakuna jitihada nyingine zilizochukuliwa na serikali kuanzisha asasi za kitaifa za kushughulikia masuala ya Kiswahili kama ilivyo nchini Tanzania.

Ni muhimu kutambua kuwa nchi ya Kenya ina wingilugha. Mkenya yeyote ana uwezo wa kuzungumza na kutumia lugha tatu na zaidi, yaani Kiingereza, Kiswahili na lugha ya asili ambayo mara nyingi huwa ni lugha yake ya kwanza. Kwa mujibu wa Bloomfield (1933), lugha ya asili ni ile ambayo mtoto hujifunza akiwa magotini mwa mamake. Anaendelea kusema kwamba lugha ya kwanza ambayo binadamu hujifunza kabla ya lugha yoyote ile ni lugha yake ya asili (*native language*). Nchi ya Kenya ina jamii nyingi ambazo zinatumia lugha mbalimbali: kwa mfano, Kikamba, Kikuyu, Kimasai, Kinandi, Kiluhya, Kimijikenda na Kiluo. Lugha hizi huwatambulisha watu wanaozitungumza. Kwa hivyo, kwa kupitia lugha hizo, watu hutambulika kama Wakamba, Wakikuyu, Wameru n.k. Makabila hayo yana tamaduni zake mbalimbali ambazo ni tofauti kati ya kabila moja na lingine.

Kiswahili kimekuwa lugha ya taifa nchini wakati na baada ya ukoloni. Ni lugha ambayo inawaunganisha Wakenya wote na huzungumzwa hata mashinani. Kiswahili ni lugha ambayo inachukua nafasi ya katikati kati ya lugha za kiasili na Kiingereza. Inawaunganisha Wakenya wa hadhi au ngazi zote na huwapa Wakenya utambulisho kama raia wa taifa la Kenya. Kwa upande mwingine Kiingereza ni lugha iliyorithiwa kutoka kwa wakoloni. Ilitumiwa katika elimu na hata sasa wanaoitumia sana ni wale waliosoma. Kiingereza huwapa wazungumzaji wake utambulisho wa kihadhi. Kwa mujibu wa Cooper (2005) utambulisho wa lugha ni matumizi ya lugha yanayotoa taswira ya jinsi mtu alivyo kijamii au/na kiutamaduni. Anaendelea kusema kwamba utambulisho huu hutegemea muktadha na huwa unabadilikabadilika. Naye Fishman (1989) anatumia dhana ya mielekeo kudhihirisha nafasi ya lugha katika kuleta utambulisho. Hivyo, matumizi ya Kiingereza huunda mielekeo fulani ambapo watumiaji wake hujichukulia kuwa ni wa kiwango cha juu cha masomo kuliko wanaotumia Kiswahili au lugha za kiasili.

Nchini Kenya watu wengi huvunja sheria za sarufi ya Kiswahili bila kuona aibu wakidai kuwa hawakijui ilhali wamekisoma kutoka shule za msingi hadi za sekondari sawa na Kiingereza. Mielekeo hii hasi inatokana na hadhi ambayo lugha hizi zinapewa. Hali hii ni tofauti na nchini China. Wachina wote wana

utambulisho mmoja unaoenda pamoja na lugha ya Kichina. Ni dhahiri kwamba lugha ya Kichina imefaulu kujenga utambulisho wa Wachina kwa miaka mingi, hali ambayo imefanya nchi hiyo kushuhudia maendeleo makubwa katika nyanja zote za maisha.

Makala haya yanalenga kubainisha hatua zinazoweza kuchukuliwa na serikali ya Kenya ili kuhakikisha kwamba Kiswahili kinaleta uzalendo, umoja, utangamano na mshikamano wa kitaifa kwa kufuata mfano wa Wachina. Yanabainisha nafasi ya lugha katika kuchangia kuleta utangamano nchini. Vilevile, yanaitazama nchi ya China kama kielelezo bora cha kuonesha jinsi lugha ya Kiswahili inavyoweza kutumiwa kuleta maendeleo nchini Kenya.

2.0 Hali ya Mshikamano Nchini China

Makala haya yanatokana na ushuhuda wa mwandishi aliyetembelea nchini China pamoja na wanazuoni wengine mwezi Aprili, 2018 kwa muda wa wiki mbili. Walishuhudia watu ambao ni wazalendo wa nchi yao; wanajivunia kuwa Wachina kwa kila hali. Hili linabainika kila walipotembelea maeneo ya kihistoria na ya ukumbusho ambapo waelekezaji waliwasimulia historia ya nchi yao kwa msimko mkubwa. Hata wazee wa Kichina, wa kike kwa wa kiume walitembelea maeneo na sehemu hizo za ukumbusho na kusimuliwa historia yao ambayo walisikiliza kwa makini. Wengi walisema kuwa lazima watembelee sehemu hizo kabla ya kufa.

Walishuhudia uzalendo mkubwa katika utamaduni wao; yaani vyakula vyao, mila na desturi, majengo yao, itikadi yao iliyojengeka katika falsafa ya ¹Confucius, mwanafalsafa wa zamani na itikadi yao ambapo wanaabudu miungu tofautitofauti. Mambo haya yote walifanya kwa hamasa.

Katika hayo yote ilibainika kwamba walitarajia sisi kusema nao kwa lugha yao. Ni wachache ambao waliweza kujua maneno machache ya Kiingereza. Hata hivyo, walizungumza na kila mtu kwa lugha yao ya Kichina bila kujali ikiwa walieleweka au la. Hawakutaka kwa vyovyote vile kujaribu kuzungumza kwa lugha nyingine yoyote. Lugha ya Kichina inatumiwa kwa kila uga wa kijamii. Kichina ni lugha rasmi ambayo pia inatumiwa katika shughuli zote za elimu, serikali na sekta za kijamii. Ni lugha ya kuendesha mawasiliano yote nchini. Mabango yote katika jiji kuu la Beijing, Guangzhou na Jinan yanatumia Kichina na hakuna tafsiri ya

---

1 Mwanafalsafa na mwanasiasa mwanzilishi wa falsafa ya Confucius, inayosisitiza usahihi wa maadili ya kisiasa, kibinafsi na ya uongozi katika mahusiano ya kijamii. Falsafa hii pia hushughulikia masuala ya usawa, kujitolea na ukweli.

Kiingereza. Tulishuhudia maendeleo makubwa katika nyanja zote za maisha, kiuchumi, kijamii na kitamaduni. Hata katika hoteli za kimataifa, vyakula vya Kichina ndivyo vinaandaliwa na Wachina wanakaribia kuwalazimisha wageni wanaotembelea nchi yao kutenda mambo jinsi wanavyotenda na kuzingatia utamaduni wao. Je, Kenya inaweza kujifunza nini kutoka kwa Wachina kuhimiza mshikamano wa kitaifa, uzalendo, na utambulisho kama tulivyoshuhudia China?

3.0 Sera ya Lugha Nchini China

Kichina ni mojawapo ya lugha zilizoandikwa zamani sana kote duniani. Inakisiwa kwamba lugha hii ina historia ya takribani ya miaka 6000 (Castello, 2013). Kichina ni lugha ambayo inazungumzwa na idadi kubwa zaidi duniani. Wazungumzaji wa Kichina ni zaidi ya bilioni 1.3 na idadi hii inaendelea kukua kutokana na mikakati iliyowekwa na serikali ya China ya kufundisha Kichina na utamaduni wa Wachina kote duniani kupitia taasisi za Confucius.

Kichina ni mkusanyiko wa familia za lugha au lahaja 56. Lahaja hizi zinasemekana kueleweka kwa yeyote ambaye anazungumza Kichina rasmi kimaandishi. Lugha au lahaja hizo zinaandikwa kwa njia sawa lakini kimazungumzo zinatofautiana. Kwa mujibu wa Castello (2013), Kichina cha kimazungumzo cha Kimandarin kinatofautiana kwa kiasi kikubwa na Kikantonese ambacho kinazungumzwa China Kusini. Kimandarin ndiyo lahaja inayotumiwa kama lugha rasmi na lugha ya taifa la Uchina. Lugha hii inazungumzwa na jamii ya Han ambayo ina idadi kubwa zaidi ya wazungumzaji huko China. Vilevile, lahaja hii ndiyo inayofunzwa katika taasisi zinazotoa mafunzo ya Kichina na utamaduni wa Wachina (Confucius Institutes).

Ingawa wazungumzaji wa Kichina hawaelewani isipokuwa kimaandishi, wanajiona wakiwa wamoja. Wardhaugh (2008) anasema kwamba wazungumzaji wa Kikantonese na Kimandarin husema kwamba wanazungumza lugha moja ingawa hawaelewani kimazungumzo na tofauti ya lugha hizo ni kama iliyo kati ya Kireno na Kiitaliano. Hii ni kwa sababu wanaweza tu kuelewana kupitia mfumo wa kimaandishi kwa wale wanaojua kusoma na kuandika. Wachina wenyewe husisitiza kuwa wao huzungumza lugha moja lakini lahaja tofauti. Wardhaugh (2005) na Zhang (1998) wanashikilia kwamba Kikantonese na Kimandarin zinatofautiana kwa kiasi kikubwa katika mfumo wa sheria za sarufi, matamshi na msamiati. Hata hivyo, Wachina wenyewe kwa sababu ya uzalendo wao hawaoni tofauti hizo.

Kwa kiwango kikubwa Kichina kinawapa Wachina utambulisho. Utafiti wa Labov (1972, 2006) huko New York na wa Coupland (1988) huko Cardiff, Wales

ya Kusini unaonesha kuwa matamshi ya mtu yanaweza kutumiwa kuonesha utambulisho wake. Ingawa kwa wanaozungumza lugha tofauti za Kichina wanatofautiana kimatamshi, bado wanajitambulisha kuwa jamii moja ya Wachina. Lugha ni kipengele muhimu sana cha kuunganisha watu. Kupitia lugha, jamii moja huungana na hali hii inabainika nchini China.

Lahaja ya Kimandarin inazungumzwa Beijing ambalo ndilo jiji kuu nchini China. Serikali ya China iliidhinisha Kimandarin kama Kichina sanifu na kikapewa hadhi ya juu dhidi ya lahaja nyingine zinazozungumzwa kote nchini. Kwa hiyo, lahaja hii ndiyo huchukuliwa kuwa lugha ya taifa la China. Kwa sababu hii, raia wa nchi nzima wanaunganishwa na lugha hii, wana maono yanayofanana kuhusu jinsi ambavyo nchi yao inavyoweza kujitambulisha kupitia lugha moja (Wooland na Scheiffelin, 1994). Hali hii ya kuleta taifa zima pamoja kupitia lugha inapatikana huko Uingereza pia. Shibbles (1995) anasema kwamba katika nchi ya Uingereza, Kiingereza sanifu kinatambulisha raia wa nchi hiyo.

Holmes (2008) anashadidia maoni haya anaposema kwamba uteuzi wa lugha moja una nguvu kubwa katika ujenzi wa utaiifa. Utaifa unajengwa kupitia uteuzi wa lugha ambayo inaweza kuunganisha raia wote. Lugha basi ni kifaa muhimu na chenye nguvu cha kutumiwa katika kuleta utambulisho miongoni mwa raia na kuimarisha utaiifa (Wright, 2000). Maoni ya Mane (2012) ni kwamba suala la lugha haliwezi kutenganishwa na ujenzi wa utambulisho na hatimaye utaiifa.

Hali hii inaelekea kubainika China. Kwa mujibu wa Dong (2014) Kimandarin ni kama *Lingua Franca* ya China kinachoeleweka kwa Wachina wengi na kimewaunganisha kama jamii moja kwa miaka mingi.

Dong (2014) anasema kuwa kuna kati ya makabila 55 huko China na baadhi ya makabila haya yanazungumza lugha ambazo ni tofauti sana na Kichina. Kwa mfano, Kimongolia, Kizhuang, Kitibet na Kiurghur. Hata hivyo, wao hujibidiisha kujifunza lahaja mojawapo ya Kichina kupitia shughuli za maingiliano ya kitamaduni na kiuchumi na raia wa nchini China. Hali hii inawezesha watu kuishi kwa amani na kuwa na utangamano pasipo migogoro.

Dong (2014) anaeleza kuwa katika historia ya China enzi za utawala wa Qin Dynasty, China iliungana pamoja baada ya kipindi kirefu cha mgawanyiko. Qin shi Huang (259-210 BCE) alikuwa mfalme wa kwanza wa Qin Dynasty. Alijitahidi kwa kuweka mikakati ya kuunganisha Wachina wote katika himaya yake. Dong (2014) anaendelea kusema kwamba mbinu mojawapo aliyotumia kuunganisha Wachina ilikuwa lugha. Alisawazisha mfumo wa maandishi na kutuma majeshi

yake eneo la kusini mwa China na kuwaleta pamoja watu waliozungumza lahaja ya sasa inayoitwa Kikantonese.

Matokeo ya hatua hiyo yalikuwa kwamba himaya ya Han (Han Dynasty) ilikuwa kipindi cha maendeleo makubwa ya kiuchumi na kisiasa wakati huu ambapo Wachina wote waliungana pamoja kwa utambulisho wa lugha moja. Dong (2014) anafafanua kuwa ajabu ni kwamba hata watu ambao hawakuwa Wachina na ambao walikuwa nje ya Himaya ya Han, walichukuliwa kuwa raia wa Han kwa sababu ya lugha moja. Vilevile, katika kipindi hiki cha Himaya ya Han, falsafa ya *Confucius* ilianzishwa kama falsafa rasmi ya himaya na ilisaidia kuunganisha Wachina. Hatua hizi ndizo zimeendelezwa na watawala wa baadaye kufikia hali iliyopo ambapo taifa la China limeungana pamoja kupitia lugha moja ya Kichina na falsafa ya *Confucius*.

4.0 Nafasi ya Kiswahili Nchini Kenya

Kama ilivyotajwa awali, Kiswahili ni lugha ya taifa na mnamo mwaka wa 2010 iliteuliwa kama lugha mojawapo rasmi ya taifa pamoja na Kiingereza. Kiswahili kilitumiwa hata wakati wa ukoloni na kiliwekewa misingi na Wamisionari na serikali za kikoloni. Vitabu vingi vilitafsiriwa kutoka lugha nyingine hasa Kiingereza hadi Kiswahili ili kukiwezesha kufundishwa shuleni.

Pia, Kiswahili kilikuwa na fasihi andishi chungu nzima kuliko lugha nyingine za Kiafrika. Mbaabu (1996) anasema kuwa mnamo mwaka wa 1929 wakurugenzi wa elimu katika ukanda wa Afrika Mashariki na Kati walikutana Dar es Salaam na kupendekeza kuanzishwa kwa kamati ya kusanifisha Kiswahili. Mwaka wa 1930, Kamati ya Lugha (ya Kiswahili) Afrika Mashariki iliundwa. Kamati hii ilipewa jukumu la kufanya utafiti kuhusu Kiswahili na uwezekano wa kukisanifisha. Kamati hii iliungwa mkono na serikali ya kikoloni, idara ya elimu na Wamisionari. Hatua hii ya mwanzo iliwezesha Kiswahili kusanifishwa na kufundishwa shuleni kupitia Tume ya Ominde ambayo iliundwa baada ya uhuru. Tume hii ilipendekeza Kiswahili kiwe somo la lazima katika shule za msingi ingawa jambo hili halikutetelezwa.

Baada ya uhuru, Kiswahili kiliteuliwa kama lugha ya kuunganisha Wakenya. Rais wa Kwanza, Mzee Jomo Kenyatta alisisitiza pia kitumiwe hata katika Bunge. Hatua madhubuti ambayo iliendeleza Kiswahili nchini ni kupitia ripoti ya Mackay ya 1984. Ripoti hii ilipendekeza Kiswahili kufundishwe kama somo la lazima na litahiniwe kote nchini katika shule za msingi na za sekondari. Kupitia mfumo

wa 8-4-4 wa elimu, pendekezo hili lilitokelezwa mwaka 1985 wakati mfumo huo ulipoanzishwa.

Inabainika waziwazi kwamba Kiswahili kimepiga hatua kubwa sana. Wakenya ambao wamesomea nchini kupitia mfumo wa 8-4-4 wamefundishwa Kiswahili kama somo la lazima. Wakenya wengi hata vijijini wanaweza kutumia Kiswahili. Pia, Wakenya wengi nchini na hata nje ya taifa la Kenya wanajitambulisha na taifa la Kenya kupitia lugha ya Kiswahili. Kiswahili hutumiwa katika shughli zote za maisha: katika biashara, dini, elimu, siasa bungeni n.k. Mfanyakazi wa umma yeyote ambaye angependa kuwasiliana na Wakenya wa ngazi zote anaweza tu kufanya hivyo kupitia Kiswahili.

Wanasiasa wanawajibika kutumia Kiswahili wanapogombea viti vya ubunge na useneti. Wahudumu wa hospitali, mahakama, sekta ya kilimo hutumia Kiswahili kwa wingi. Kama Kichina, Kiswahili kimesanifishwa na kinafundishwa hata katika vyuo huko Ulaya, Marekani na nchi nyingine za Afrika na Asia. Kiswahili kinatumiwa kama lugha rasmi mojawapo ya Umoja wa Afrika, Bunge la Afrika, Jumuiya ya Afrika Mashariki na Jumuiya ya Mataifa ya Afrika Kusini (SADC).

5.0 Mambo ya Kujifunza kutoka kwa Wachina

Kama Kichina, Kiswahili kinazunguzwa kote nchini, na kila Mkenya anajitambulisha kama raia wa Kenya kupitia Kiswahili. Vilevile, Kiswahili kimesanifishwa na kinafundishwa kutoka shule za msingi hadi vyuo vikuu na hata vyuo vilivyo Ulaya na Marekani. Hili linadhahirisha kuwa lugha hii inaheshimika siyo tu nchini Kenya na Afrika mashariki bali hata kote duniani.

Kama ilivyo na Kichina, hata wageni wanaoishi nchini au wanaozuru hujifunza Kiswahili na kutangamana na Wakenya katika nyanja mbalimbali kama maeneo ya mapumziko na sokoni.

Hata hivyo, ingawa Kiswahili kina nafasi nzuri ya kuendeleza utangamano nchini, hakijafanya hivyo. Tatizo kubwa ni la kimielekeo. Wakenya wengi walio na Elimu ya juu huchukulia kwamba kuzungumza Kiswahili ni ishara kwamba mtu hajasoma sana. Kinyume na hilo mkenya akiwa na umahiri katika Kiingereza anajivunia na kuona ana hadhi ya juu.

Kati ya mwaka 2007-2008 nchi ya Kenya ilishuhudia mgogoro mkubwa wa kikabila. Hili lilifanyika baada ya matokeo ya uchaguzi. Wakenya wengi hasa mashinani hujitambulisha kwa lugha za makabila yao kuliko Kiingereza au Kiswahili. Kwa mujibu wa Mbatia na wenzie (2010), ukabila huipatia jamii husika

hali ya utambulisho, pamoja na vifaa vingine vya kitamaduni kama amali, itikadi, falsafa, mila na desturi. Wanaendelea kusema kwamba ukabila pia huendeleza mashindano kuhusu rasilimali dhidi ya wale ambao siyo wa kabila fulani. Hali hii ndiyo inabainika sana nchini Kenya ambapo kuna migogoro kati ya makabila mbalimbali nchini. Siasa pia huchangia migogoro hii ya kikabila.

Wakati wa uchaguzi hali ya mizozo hutokea sana kati ya makabila ya Kenya hasa kwa sababu vyama vingi vya kisiasa vinaegemea misingi ya kikabila. Wakati wa vita vya kikabila vya mwaka wa 2007-2008, Nicholas Kristof ambaye ni mwanahabari wa gazeti la *New York Times*, katika toleo la *Times* la Februari 21, 2018, alisema alishuhudia kitendo cha mauaji ya kinyama kati ya makabila ambayo yalikiribia kuhatarisha utaifa wa taifa la Kenya. Huu ni ushuhuda kwamba ingawa tunatumia Kiswahili kama lugha ya taifa Wakenya wengi wanajiona kupitia macho ya makabila yao kuliko kama Wakenya walio katika taifa moja linalounganishwa pamoja na lugha ya Kiswahili.

6.0 Mapendekezo

Inabainika kwamba lugha ya Kiswahili tayari inaweza kutumiwa kuwaunganisha Wakenya kwani inazungumzwa na Wakenya karibu wote (Mazrui A. A. na Mazrui A. M. 1998). Serikali ina jukumu la kujenga uzalendo kwa kutumia Kiswahili kama ngazi. Hatua ya kukifanya lugha mojawapo rasmi ya nchi ni nzuri. Hata hivyo, ili hili lizae matunda lazima sera ya lugha iundwe kupitia bunge kutunga sheria za matumizi ya lugha hii.

Hili linaidhinishwa na Katiba ya Kenya ya 2010 katika sura ya 2 kipengele cha 7 (1 na 2) ambacho kinasisitiza kwamba serikali ina jukumu la kuunda na kuendeleza lugha ya Kiswahili. Serikali inatakiwa pia kuhakikisha kuwa Kiswahili kinaheshimiwa. Sura ya 8 kipengele cha 120 kinasema kuwa lugha rasmi za Bunge la Kenya ni Kiswahili, Kiingereza na lugha ya ishara. Sura ya 4 kipengele cha 44 kinasema kwamba kila raia wa Kenya ana haki ya kutumia lugha na kushiriki katika shughuli za kiutamaduni. Kupitia vipengele hivi vyote vya katiba, kuna umuhimu wa kuendeleza Kiswahili kama lugha rasmi. Ukweli ni kwamba Kiswahili kiko nyuma na hakijapewa hadhi ambayo katiba tayari imekipa. Serikali ikitimiza haya, Wakenya wataanza kujivunia lugha na kuwa Wakenya jinsi ilivyo huko China.

Vilevile, katika kutekeleza katiba hiyo, serikali ina jukumu la kikatiba la kuhakikisha kuwa raia wote wanapata taarifa muhimu na huduma katika lugha ya Kiswahili. Hili litafanyika tu ikiwa serikali itapiga hatua ya kuweka mikakati

ya kuendeleza kukua kwa Kiswahili kwa kuunda asasi za kushughulikia uundaji wa msamiati na istilahi ili lugha hii iweze kutimiza majukumu yake yote katika nyanja zote.

Kuna umuhimu wa kuunda Baraza la Kiswahili haraka iwezekanavyo ambalo litakuwa na jukumu na kuendeleza lugha na kusimamia mafunzo yote ya Kiswahili nchini na nje ya nchi ambapo Kiswahili kinafundishwa. Kama Kichina, lugha hii ifundishwe pamoja na utamaduni wa Waswahili ambao ni wa Kiafrika ili Wakenya washerehekee utamaduni pamoja na lugha yenyewe. Tayari kamati iliyoteuliwa na serikali imeanza harakati za kuunda Baraza la Kiswahili. Hii ni ishara nzuri. Vilevile, Kenya ishirikiane na mataifa mengine ya Afrika Mashariki hususani Tanzania kuunda asasi ya kusimamia ufundishaji wa Kiswahili na Utamaduni wa Waswahili kote duniani. Asasi kama hii itaeneza Kiswahili kwa haraka na kwa utaratibu maalumu na kukiweka Kiswahili katika ngazi za kimataifa kama ambavyo asasi za Confucius zinavyofanya kote duniani.

Halikadhalika, kama ilivyo kwa Kichina, Kiswahili kitumiwe kama lugha ya kufundishia. Hili likifanyika hata Wakenya wataona umuhimu wake na manufaa ya kujifunza na kutumia lugha hii. Serikali ina jukumu la kubadilisha mielekeo ya Wakenya kuhusu lugha ya Kiswahili. Hili litafanyika kupitia miradi ya uhamasishaji kwa jamii. Serikali inaweza kupanga mashindano ya utunzi na hata tuzo kutolewa. Wataalamu wa Kiswahili wapewe mishahara bora na vyombo vya habari vitumiwe kuhamasisha Wakenya kuhusu umuhimu wa kujivunia Kiswahili. Viongozi wa serikali wa ngazi za juu pamoja na Rais waonekane kujivunia lugha ya Kiswahili hadharani. Viongozi wa China hutumia Kichina hata katika mikutano ya kimataifa na hotuba zao zinatafsiriwa. Kuna matumiani kwa kuwa hili pia linafanywa na Rais wa Tanzania Mhe. Dkt. John Pombe Magufuli, hatua ambayo viongozi wengine wa Afrika Mashariki wangeiga mfano wake.

Haugen (1966, 1987) anaeleza kwamba lugha inapopandishwa hadhi na kupewa majukumu mengine lazima ifanyiwe upangaji. Baadhi ya hatua ambazo zinafaa kuchukuliwa katika upangaji lugha ni kuhakikisha kwamba lugha hiyo inakubalika na jamii na hasa katika hadhi yake mpya. Kwa sababu hii, serikali inatakiwa kuweka mikakati ya kuhakikisha kwamba lugha hiyo inawezeshwa kutimiza majukumu hayo mapya. Ili Kiswahili kiunganishe Wakenya wote pamoja kama Kichina, serikali inahitaji kutumia mbinu zozote zile kuhakikisha kwamba Kiswahili kinaheshimiwa na kinatimiza majukumu yake yote.

7.0 Hitimisho

Kwa kuzingatia namna ambavyo Kichina kilimewaunganisha Wachina wote, Kiswahili nacho kina nafasi nzuri sana ya kuwaunganisha Wakenya. Lugha ya Kiswahili inazungumzwa na Wakenya wengi katika maeneo mbalimbali nchini na nje ya nchi. Katiba imekwishateua Kiswahili kama mojawapo ya lugha rasmi na pia kinafundishwa kutoka shule za msingi hadi vyuo vikuu. Kamati maalumu iliyoundwa na serikali ingeendelea kushughulikia mikakati ya kuanzisha Baraza la Kiswahili. Hata hivyo, kwa sasa Wakenya bado wanajitambulisha na makabila. Serikali ina jukumu la kuhamasisha raia kuhusu umuhimu wa Kiswahili na kuunda asasi zitakazosaidia kuendeleza Kiswahili ili kiweze kutimiza majukumu yake yote. Hili likifanyika, Kiswahili kitawaunganisha Wakenya na Kenya itashuhudia maendeleo makubwa kama nchini China.

Marejeleo

- Bloomfield, L. (1933). *Language* Massachusetts: M.I.T California: University of California Press.
- Castello, D. (2013). "Cantonese and Mandarin. Different Dialects or Different Languages?" Birmingham : University of Birmingham.
- Chiragdin, S. & Mnyampala, M. (1977). *Historia ya Kiswahili*. Nairobi, Oxford University Press
- Cooper, F. (2005). *Colonialism in Question: Theory, Knowledge, History*.
- Coopland N. (1988). *Dialect in Use: Sociolinguistic variation in Cardiff English*. Cardiff : University of Wales Press.
- Dong, H. (2014). *A History of the Chinese language*. London: Routledge.
- Fishman, J.A. (1989). *Language and Ethnicity in Minority Sociolinguistic Perspective*, England : Multilingual Matters.
- Haugen, E. (1966). "Linguistics and Language Planning", in W. Bright (ed), *Sociolinguistics: Proceedings of the UCLA Sociolinguistics Conference*. 1964. The Hague : Mouton.

- Haugen, E. (1987). "Language Planning" in U. Ammon, N. Dittmer and J. K. Matheier (eds), *Sociolinguistics: Handbook of Science of Language and Society*. Ein Internationales Handbuch Zur Wissenschaft Sprache Und Gassellschaft vol. 1. Bartine and New York:de Gryler.
- Holmes, J. (2008). *An Introduction to Sociolinguistics* (3rd ed.) . Harolow: Longman Pearson.
- Labov ,W.(2006). *The Social Stratification of English in New York City* (2nd ed) Cambridge : Cambridge University Press.
- Labov,W.(1972). *Sociolinguistic Patterns*. Philadelphia:University of Pennsylvania Press.
- Mane, D. (2012). "Concepts of Language and Dialets and Sociolinguistics Prejudice". *via Litterae*,4: (1) 39 – 51.
- Mazrui A. A & Mazrui A. M. (1999). *Swahili, State and Society: The Political Economy of An African Language*. Binghamton. IGCS Publications, Binghamton University.
- Mazrui A. A & Mazrui A. M. (1998). *The Power of Babel: Language and Governance in the African Experience*. Binghamton. IGCS Publications, Binghamton University.
- Mbaabu, I. (1991). *Historia ya Usanifishaji wa Kiswahili*. Nairobi, Longman.
- Mbaabu, I. (1996). *Language Policy in East Africa: A Dependency Theory Perspective*. Nairobi: Educational Research and Publication.
- Mbatia, P. N., Bikuri,K. & Nderitu(2010). "The Challenges of Ethnicity, Multiparty Democracy and State Building in Multi ethnic, States in Africa: Experiences from Kenya". In Njogu K., Ngeta, K. & Wanjau M.,(eds) *Ethnic Diversity in Eastern Africa: Opportunities and challenges*. Nairobi:Twaweza Communications.
- Mukuthuria, M. (2006). 'Kiswahili and Its Expanding Roles of Development in East African Cooperation: A Case of Uganda', *Nordic Journal of African Studies* 15(2), 154-165.

- Republic of Kenya. (2010). *The Constitution of Kenya*. Nairobi:Government Printer.
- Shibbles,W. (1995). “Received Pronunciation and Realphonetik”.*World Englishes*.14:(3) 357-376
- Wardaugh, R. (2008).*An introduction to Sociolinguistics*(6th ed).Malden,MA:Blackwell
- Wooland, K.A. & Schiefflin, B.B. (1994). “Language Ideology”. *Annual Review of Anthropology*, 23 :(1)55-82
- Wright, S. (2000). *Community and Communication: The Role of Language in Nation State Building*.Clevedon: Multilingual Matters.
- Zhang,X.(1998). “Dialect MT: A Case Study between Cantonese and Mandarin”. In *ACL '98: Proceedings of the 36th Annual Meeting of the Association of Computational Linguistics and 17th International Conference on Computational Linguistics –Volume 2*.August 1998,Montreal (1460-1464).Stroudsburg,PA,USA: Association of Computational Linguistics.